

Sammenfatning

Det største samfundsproblem	side	9
Virksomhederne tørster efter arbejdskraft	side	10
Udenlandske medarbejdere	side	12
Mangel på ufaglærte – et paradoks	side	14
Stadig mere end 100.000 ledige	side	15
Mange på supplerende dagpenge	side	18
Megen aktivering virker ikke	side	19
Mest uddannelse til højtuddannede	side	21
Mange ledige uden kontakt til jobcenteret	side	23
De forspildte muligheder	side	25
Langsigtet ubalance i de offentlige udgifter	side	27
Balance mellem indtægter og udgifter	side	30
Risiko for yderligere udgifter	side	32

Det største samfundsproblem

Manglen på arbejdskraft er den største udfordring for det danske samfund. De private virksomheder og de offentlige institutioner mærker hver dag de direkte konsekvenser af ikke at kunne få de medarbejdere, som de har brug for. Men det er ikke kun virksomhederne, der er ramt af manglen på medarbejdere. Manglen på arbejdskraft giver meget konkrete problemer for alle i det danske samfund.

I dagligdagen oplever danskerne, at bussen er aflyst, eller at håndværkerne først kan komme om flere måneder. Det er de konsekvenser, der umiddelbart er synlige.

Lavere vækst i dansk økonomi

De umiddelbart mindre synlige konsekvenser har dog langt større betydning. Væksten i dansk økonomi er i disse år lavere, end den kunne være, hvis den nødvendige arbejdskraft var til rådighed. Samtidig mister virksomhederne løbende konkurrencekraft, fordi kampen om arbejdskraften får lønningerne til at stige mere end i lande, hvor mangel på medarbejdere ikke er et problem.

Mangel på arbejdskraft vil fortsætte de næste 20-30 år

Nødvendigheden af at flere arbejder i Danmark er ikke kun en aktuel udfordring. Det vil være et væsentligt tema om både 20 og 30 år. Mere arbejdskraft er nemlig nøglen til at sikre finansieringen af de offentlige velfærdstilbud i årene fremover.

Trods velfærdsreform stadig brug for flere beskæftigede

I 2019 slår velfærdsreformen fra juni 2006 igennem. Ændringerne af efterløns- og pensionsalder vil bidrage til at undgå en fortsat faldende arbejdsstyrke. Trods disse ændringer vil finansieringen af de offentlige udgifter være i ubalance frem til 2040. Der vil årligt mangle 43 mia. kr. – eller 2,9 pct. af BNP - for at få offentlige indtægter og udgifter til at hænge sammen.

Beskæftigelsen skal op med 215.000 personer

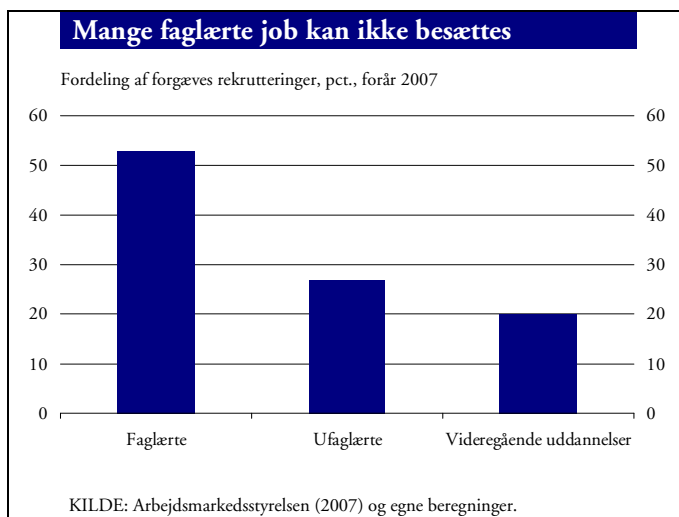
Er der ikke politisk vilje til at spare 43 mia. kr. årligt på de offentlige udgifter eller at øge skatterne, så forudsætter balancerede offentlige udgifter og indtægter, at beskæftigelsen stiger varigt med 215.000 personer i 2007.

Virksomhederne tørster efter arbejdskraft

**58.000 stillinger
står ledige**

Der er aktuelt udbredt mangel på arbejdskraft i Danmark. I februar-marts 2007 havde private virksomheder og offentlige institutioner 58.000 stillinger, som de ikke kunne besætte. Godt halvdelen var faglærte stillinger, og mere end hver fjerde ubesatte stilling var inden for det ufaglærte område, jf. figur 1.

Figur 1



Blandt faglærte er det mest udbredte mangelområde elektriskere, hvor virksomhederne i foråret 2007 havde godt 2.200 forgæves rekrutteringer. Andre udbredte faglærte mangelområder er salgsassistenten samt smede og metalarbejdere, jf. tabel 1.

Tabel 1

Top fem over manglen på faglærte		
2007	Mangel	Ledige
Elektrikere	2.248	458
Salgsassistenter	2.216	7.178
Smede og metalarbejdere	1.777	2.454
Social og sundhedshjælpere	1.610	2.285
Tømrere	1.373	638

KILDE: Arbejdsmarkedsstyrelsen (2007) og egne beregninger.

EL-fagets A-kasse dårligst til at holde samtaler med ledige

El-fagets A-kasse er den a-kasse, der oftest ikke overholder minimumskraverne i lovgivningen om at holde samtaler med ledige medlemmer. A-kassernes og jobcentrenes kontakt til ledige har væsentlig betydning for, hvor hurtigt ledige kommer tilbage i arbejde. El-fagets A-kasses mangel på kontakt til medlemmerne øger dermed virksomhedernes mangel på elektrikere.

Mange ledige salgsassistenter – alligevel mangel på dem

Et mere effektivt fungerende beskæftigelsessystem kan bidrage til at løse manglen på medarbejdere. Det gælder særligt et område som salgsassistenter, hvor der er langt flere ledige end ubesatte job. Alligevel er der altså mere end 2.000 job, der ikke har kunnet besættes.

Udenlandske medarbejdere kan være eneste udvej

Inden for andre faglærte jobområder er manglen væsentlig større end antallet af ledige. Hvis man, rent teoretisk, bragte ledigheden ned på nul for f. eks. elektrikere ville således kun reducere manglen på medarbejdere med ca. 20 pct. På kort sigt er den eneste vej til at dække behovet for medarbejdere at rekruttere medarbejdere i udlandet.

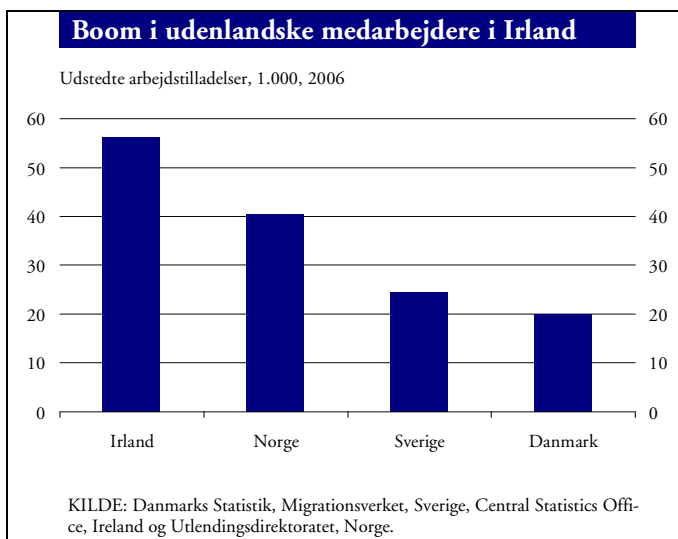
Tilsvarende forholder det sig for en række grupper med videregående uddannelser. Der er mangel på de konkrete kvalifikationer på det danske arbejdsmarked, og kun medarbejdere fra udlandet vil kunne sikre, at mulighederne for vækst i Danmark bliver udnyttet.

Udenlandske medarbejdere

Færrest arbejdstilladelser i Danmark

Af fire succesfulde mindre økonomier er Danmark det land, som har tiltrukket færrest medarbejdere fra udlandet. Sverige, Norge og Irland har alle udstedt flere arbejdstilladelser end Danmark, jf. figur 2

Figur 2

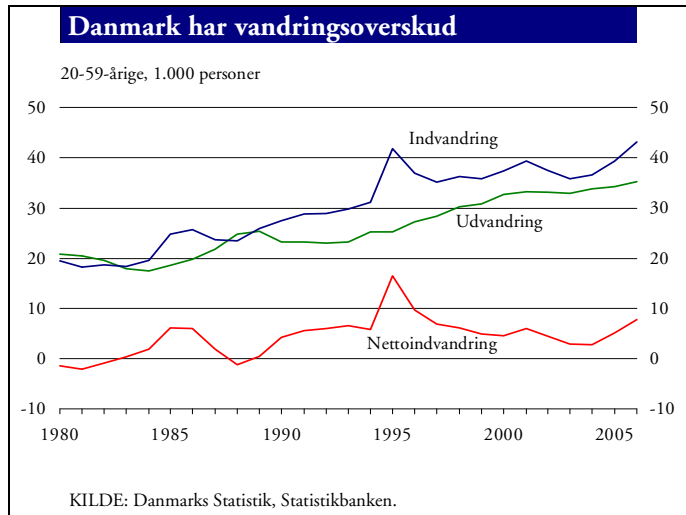


Danmark var også det nordiske land, som i det første år efter EU-udvidelsen med nye østeuropæiske medlemslande i mindst grad udnyttede mulighederne for at tiltrække arbejdskraft fra disse lande.

Flere indvandrer til Danmark

Selvom Danmark senere og i mindre grad end andre lande har gjort brug af mulighederne for at rekruttere udenlandsk arbejdskraft, så har indvandringen ikke været større de sidste 25 år, end den var i 2006, jf. figur 3.

Figur 3



**Trods stramninger
højest antal indvan-
drere i 25 år**

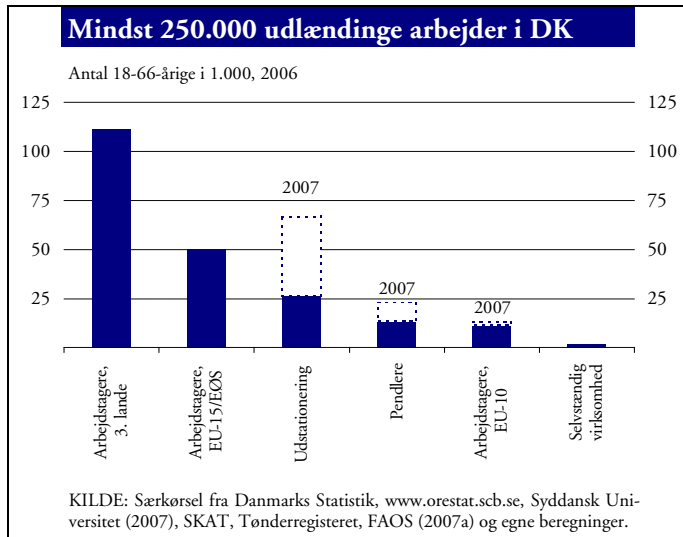
Indvandringen er på et historisk højt niveau på trods af de stramninger af mulighederne for asyl og familiesammenføringer, som blev foretaget i starten af dette årti. Der kommer altså langt flere til Danmark for at arbejde end der gjorde for få år siden, jf. DA (2006).

Det stigende antal udenlandske medarbejdere i danske virksomheder viser sig også ved, at antallet af arbejdstilladelser er steget fra ca. 5.000 i 2002 til 28.000 i 2007.

**Mindst ¼ million
udlændinge arbejder
i Danmark**

Mindst ¼ million medarbejdere på det danske arbejdsmarked er udlændinge. En del er indvandrere, som er kommet til Danmark på baggrund af asyl eller familiesammenføring, men arbejdstagere fra EU-10, pendlere og udstationerede er også store og voksende grupper på det danske arbejdsmarked, jf. figur 4.

Figur 4



Udlændinge er uundværlige

Udenlandske medarbejdere er således en uundværlig ressource for det danske arbejdsmarked.

Mangel på arbejdskraft begrænser væksten

En meget væsentlig faktor bag væksten i Irlands økonomi, har været det store antal udenlandske medarbejdere, som er kommet til landet. Efter en række år med vækst på godt 3 pct. har Danmark også oplevet en stærk økonomisk periode. Men i 2007 og sandsynligvis også de kommende år går væksttempoet ned. Det skyldes i væsentligt omfang manglen på arbejdskraft.

Mangel på ufaglærte – et paradoks

Ubesatte job men mange ledige

Selv om dansk økonomi savner ledige hænder, burde udenlandske medarbejdere ikke være det nødvendige svar, når det gælder manglen på ufaglærte medarbejdere. Her er der rigeligt med jobparate ledige på det danske arbejdsmarked, men alligevel kan virksomhederne ikke få besat tusindvis af ledige stillinger, jf. tabel 2.

Tabel 2

Ingen kvalifikationer – en knap ressource	
Top 5 over mangel på ufaglærte, 2007	Antal
Chauffør	2.918
Industriarbejde	1.077
Rengøring	1.034
Lagerarbejde	798
Køkken og servering	605

KILDE: Arbejdsmarkedsstyrelsen (2007) og egne beregninger.

I alt var det i foråret 2007 godt 15.000 ufaglærte job, som virksomhederne forgæves forsøgte at rekruttere til.

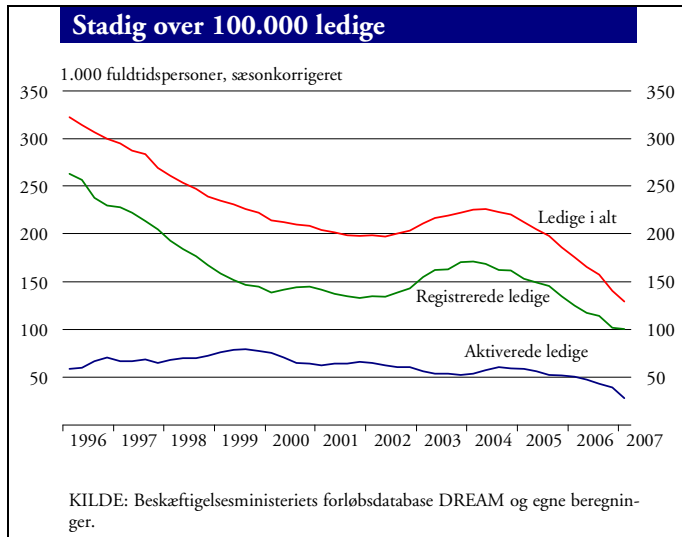
Arbejdsmarkedets rammer fungerer ikke godt nok

Mere end 100.000 ledige, som har pligt til at tage de mange ledige ufaglærte job, udgør et paradoksproblem på det danske arbejdsmarked. Kombinationen af incitamenter til at tage et job, pligten til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet og tilbud om aktivering formår altså ikke i den nuværende udformning at løse dette væsentlige samfundsproblem.

Stadig mere end 100.000 ledige

Selvom ledigheden er faldet markant de senere år, så er der stadig mere end 100.000 registrerede og aktiverede ledige. I første kvartal 2007 var der 138.000 ledige, jf. figur 5.

Figur 5



Antal aktiverede ikke op og ned med konjunkturerne

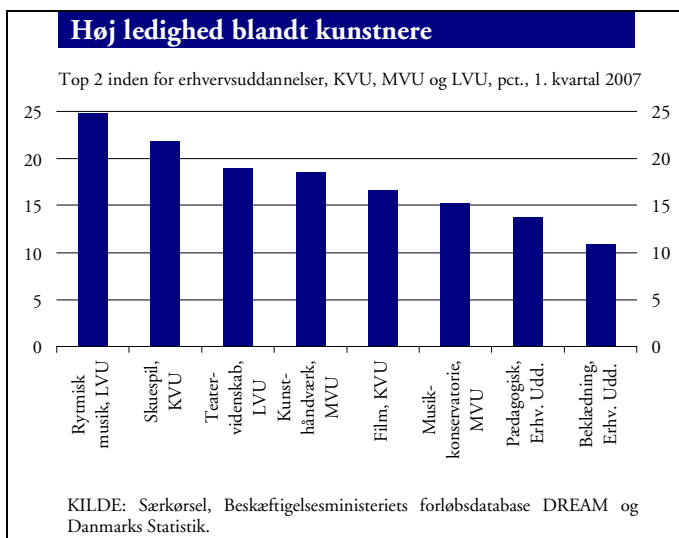
Godt 50.000 fuldtidspersoner blev aktiveret i 1996, hvor ledigheden var ca. 325.000 fuldtidspersoner. I 2006, hvor ledigheden røg et stykke under de 150.000 personer, blev der stadig aktiveret ca. 50.000 personer årligt. Antallet af aktiverede er således ikke steget og faldet i takt med ledighedens udvikling, og aktiveringsomfanget er stort set konstant.

Beskæftigelsespolitikken og myndighedernes administration heraf formår således ikke at regulere aktiveringsomfanget i takt med ledighedsudviklingen. Aktiveringsomfanget fremstår som et autonomt produktionssystem, som leverer stort set det samme omfang uanset konjunkturerne.

¼ millioner færre ledige

Ledigheden er faldet med mere end en kvart million personer siden den toppede i 1994. Ledigheden på mange fagområder er nu så lav, at der reelt er tale om fuld beskæftigelse. Det gælder dog ikke for alle fagområder. På en række uddannelsesområder er der stadig høj ledighed. Rytmisk musik, som er en lang videregående uddannelse, er den uddannelse, hvor ledigheden er højst, jf. figur 6.

Figur 6



Kunstnere har høj ledighed

Ledigheden blandt de kunstnerisk uddannede er i det hele taget klart højest blandt de uddannede, når man inddeler efter uddannelsens varighed. De to uddannelser med højest ledighed blandt de lange videregående uddannelser, blandt de mellemlange videregående uddannelser og blandt de korte videregående uddannelser er alle kunstneriske uddannelser.

Pædagogisk og beklædning er de to erhvervsuddannelser med højeste ledighed.

Ledigheden for de kunstneriske uddannelsestyper rytmisk musik, skuespil, teatervidenskab, kunsthåndværk, film og musikkonservatorieuddannede ligger mellem 15 og 25 pct. eller 3-5 gange højere end gennemsnitsledigheden for hele arbejdsmarkedet.

Også plads til kunstnere på arbejdsmarkedet

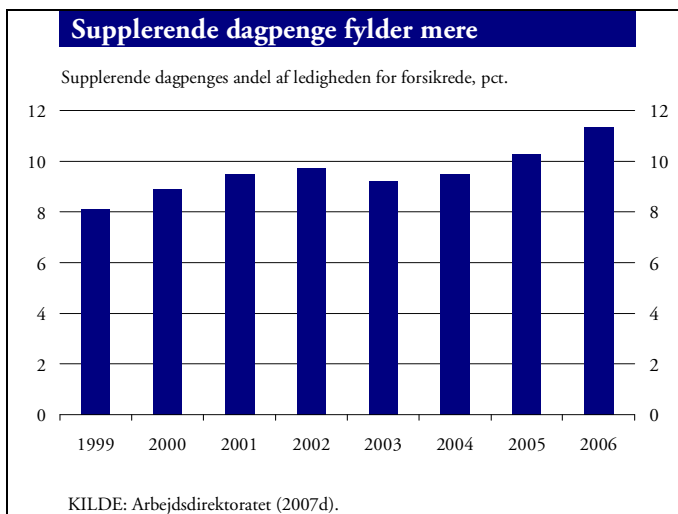
I en tid med særligt gode beskæftigelsesmuligheder har jobcentre og a-kasser accepteret, at kunstnerisk uddannede har kunnet isolere sig på arbejdsmarkedet med ringe beskæftigelsesudsigter. Det har kostet Danmark velstand og givet virksomhederne dårligere udviklingsmuligheder.

Mange på supplerende dagpenge

11 pct. af ledigheden skyldes supplerende dagpenge

Selvom beskæftigelsesmulighederne ikke har været bedre i mere end 30 år, så kombinerer mange ledige stadig deltidsarbejde og deltidsforsørgelse i form af supplerende dagpenge. Ca. 12.000 helårspersoner eller godt 11 pct. af ledigheden for forsikrede ledige skyldes brugen af supplerende dagpenge. Supplerende dagpenges andel af den samlede ledighed har været stigende siden 1999, jf. figur 7.

Figur 7



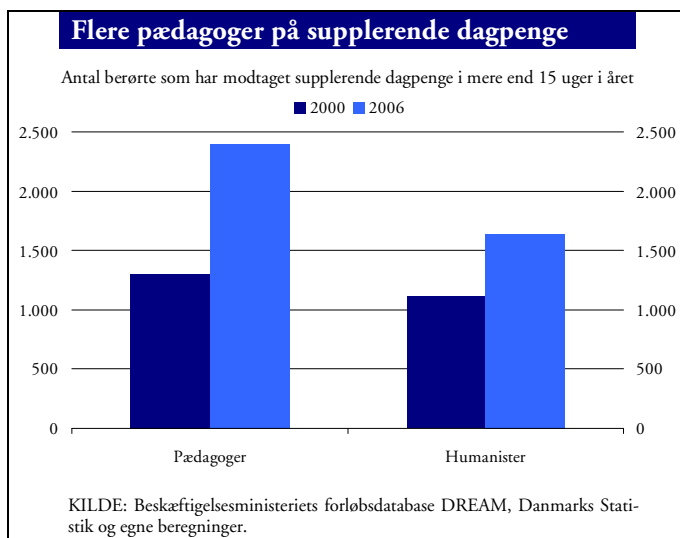
Mange er på fast nedsat tid

Ca. 2/3 af de supplerende dagpenge udbetales til personer, som modtager supplerende dagpenge i mere end 15 uger. Antallet af personer, der langvarigt modtager supplerende dagpenge, er steget fra 1999 til 2006 til trods for at ledigheden er faldet.

Flere pædagoger på supplerende dagpenge de senere år

På en række beskæftigelsesområder modtager flere supplerende dagpenge i 2006 end i 2000. I 2000 modtog 1.300 pædagoger supplerende dagpenge i mere end 15 uger. Men på trods af gode jobmuligheder og et stort fald i ledigheden, var antallet af pædagoger på supplerende dagpenge 6 år senere steget til 2.400 personer, jf. figur 8.

Figur 8



Mangel på arbejdskraft – alligevel offentlig støtte

Pædagoger er i 2007 et område med mangel på arbejdskraft. Alligevel arbejder mange altså samtidig kun på deltid, suppleret med offentlig støtte i fritiden.

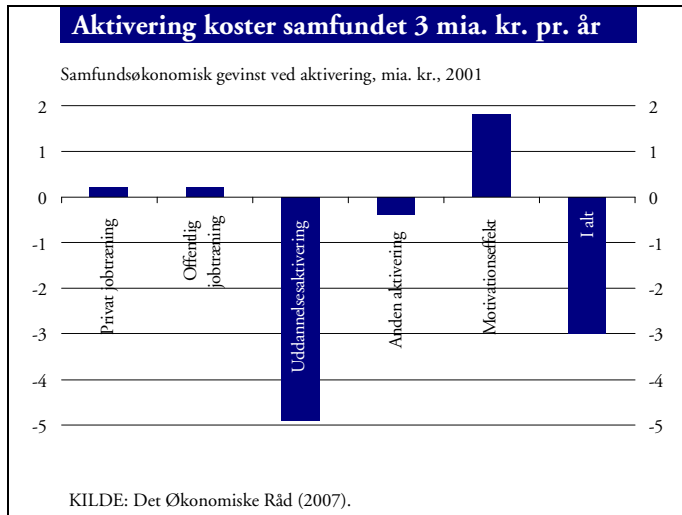
Også blandt langvarigt uddannede humanister er der sket en stigning i brugen af supplerende dagpenge.

Megen aktivering virker ikke

Bedre uden end med aktivering

I 2001 var nettoresultatet af aktivering et samfundstab på 3 milliarder kroner. Det var særligt brugen af uddannelsesaktivering, som var årsagen til det samfundsmæssige underskud, jf. figur 9.

Figur 9



Samfundsøkonomiske havde der altså været et større udbytte af slet ikke at aktivere ledige, end at aktivere på den måde, som det skete i 2001.

Aktivering fastholder deltagere i ledighed

En væsentlig årsag til, at aktivering giver et samfundsmæssigt underskud, er, at aktivering ikke virker efter hensigten. Aktivering fastholder deltagerne længere tid i ledighed, end hvis de ikke havde deltaget i aktivering.

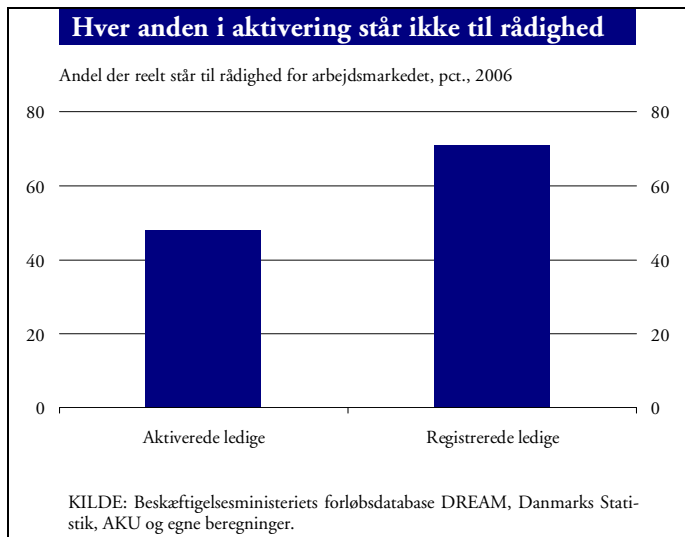
Første år efter at have deltaget i aktivering resulterer alle former for aktivering i en lavere sandsynlighed for at komme i beskæftigelse.

Set over en 5-årig periode efter aktiveringen har kun privat jobtræning ikke en klar negativ betydning for at komme i beskæftigelse sammenlignet med ikke at have deltaget i aktivering.

Aktiverede holder op med at søge job

At deltagerne i aktivering bliver fastholdt i ledighed skyldes blandt andet, at deltagere i aktivering i mindre omfang står til rådighed for arbejdsmarkedet end øvrige ledige, jf. figur 10.

Figur 10

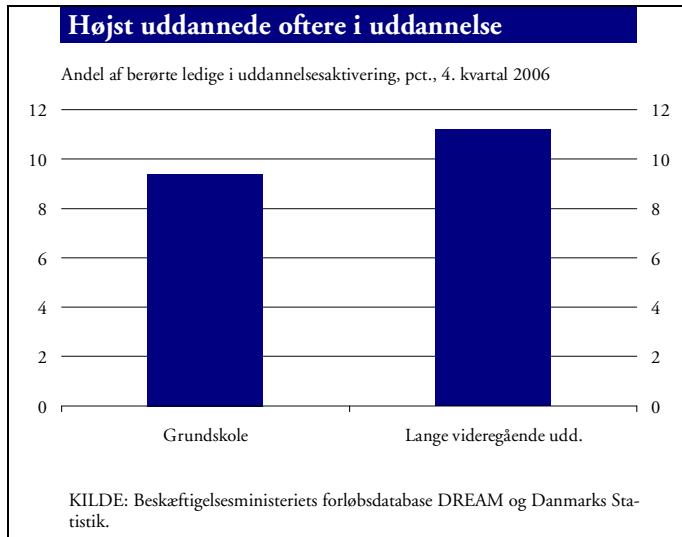


Deltagere i aktivering har, medmindre jobcenteret har fraveget kravet, pligt til at stå til rådighed på linie med øvrige ledige. Alligevel er det tilfældet for under 50 pct. af deltagerne i aktivering.

Mest uddannelse til højtuddannede

Ledige med lange videregående uddannelser deltager oftere i uddannelsesaktivering, end ledige som kun har grundskole som uddannelsesbaggrund, jf. figur 11.

Figur 11



Uddannelsesaktivering efter 20 års skolegang

Ledige, som har grundskole som højest fuldførte uddannelse, kan for at opnå beskæftigelse have brug for en målrettet opkvalificering med henblik på et konkret job. Behovet for uddannelsesaktivering kan dog være sværere at få øje på, når det gennemføres for ledige med op imod 20 års skolegang.

Der mangler derfor en klar begrundelse for, hvorfor Arbejdsformidlingen og kommunerne har sikret, at en større andel ledige med en videregående uddannelse end ledige med grundskolebaggrund deltager i uddannelsesaktivering.

Kunstnerisk uddannede deltager mest i aktivering

Ledige med kunstneriske uddannelser deltager oftest i uddannelsesaktivering. Hver sjette ledige med en videregående kunstnerisk uddannelse deltager i uddannelsesaktivering. Til sammenligning er det 10 pct. af alle ledige der deltager i uddannelsesaktivering.

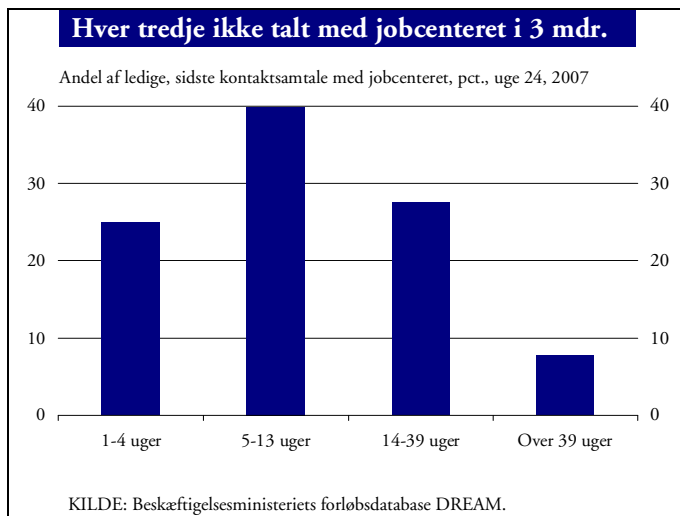
Fastlåsning i aktivering kan være en forklaring på, at personer med kunstneriske uddannelser samtidig er den uddannelsesgruppe, som har den højeste ledighed.

Mange ledige uden kontakt til jobcenteret

Hver tredje uden samtale i 3 mdr.

Godt hver tredje ledig har ikke haft en samtale med jobcenteret i de sidste 3 måneder, jf. figur 12.

Figur 12



Lovgivningen foreskriver, at jobcenteret skal have en samtale med ledige mindst hver tredje måned. I mere end hvert tredje tilfælde bryder jobcenteret altså lovgivningen. Kun hver fjerde ledige har haft en samtale med jobcenteret inden for de sidste 4 uger.

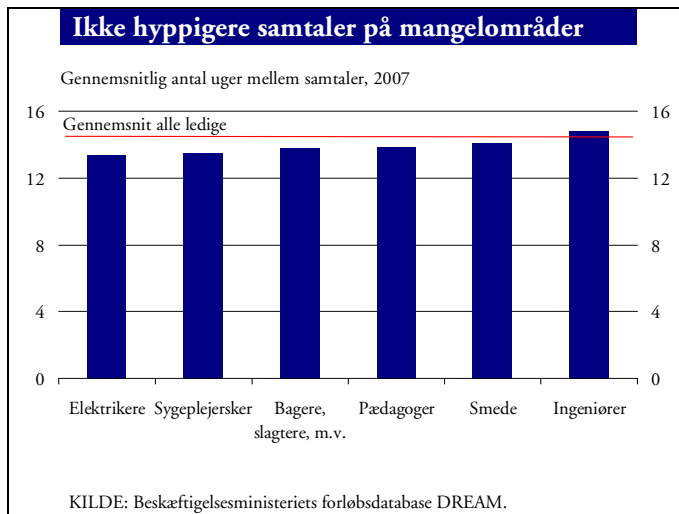
Tæt kontakt virker!

Erfaringerne fra det såkaldte ”projekt hurtig i gang” viser, at en tæt kontakt til ledige resulterer i, at ledige hurtigere kommer i beskæftigelse.

Efterspurgte ledige ikke oftere i kontakt med jobcenteret

Ledige med kompetencer inden for mangelområder skal efter lovgivningen have et hyppigere kontaktføreløb end hver 13. uge. Det sker ikke. Den gennemsnitlige varighed mellem kontaktsamtalerne svarer for en række områder med mangel på arbejdskraft i store træk til gennemsnittet for alle ledige, jf. figur 13.

Figur 13

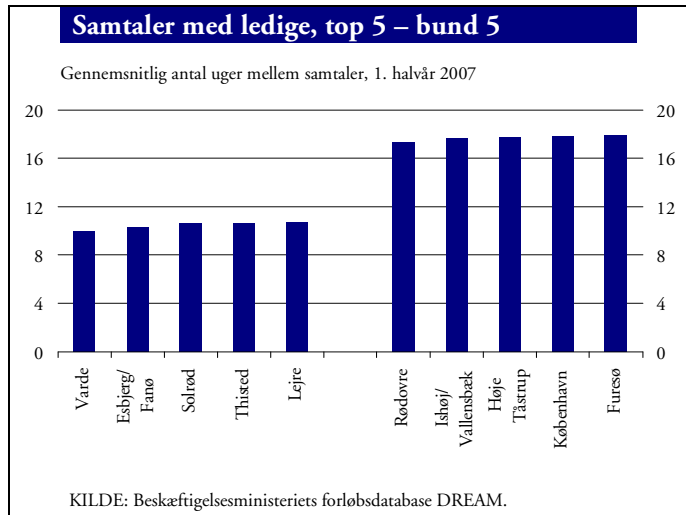


Selvom virksomhederne oplever en stor mangel på disse typer medarbejdere, så går der også for disse ledige 13-14 uger mellem, at de har en samtale med jobcenteret.

Stor forskel på jobcentrenes kontakt med ledige

Der er stor forskel på, hvor ofte jobcentrene holder samtaler med ledige. Varde er det jobcenter i landet, som hyppigst holder samtaler med ledige. I gennemsnit går der her 10 uger mellem samtalerne. Furesø ligger i den anden ende af skalaen. Her går der gennemsnitligt 18 uger mellem samtalerne, jf. figur 14.

Figur 14



Til trods for at en hyppig kontakt til ledige fra jobcentre indebærer, at de pågældende hurtigere kommer i arbejde, vælger mange jobcentre i gennemsnit at have samtaler med ledige sjældnere end hver 13. uge.

De forspildte muligheder

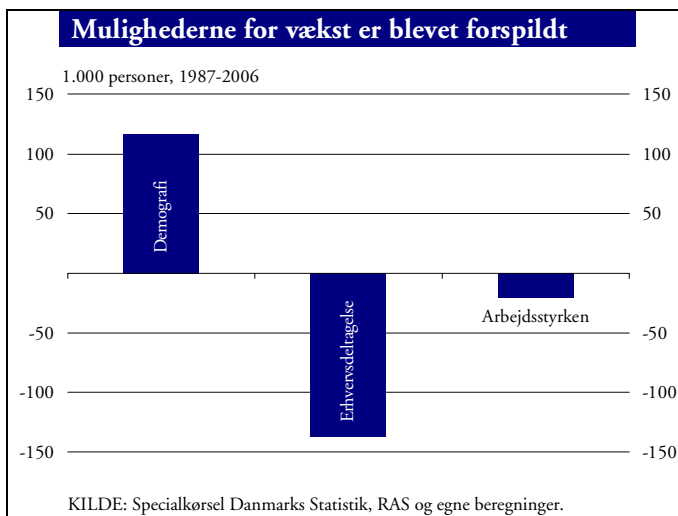
Demografien har givet arbejdsstyrken et løft på 120.000 ...

Siden 1987 er befolkningen i den erhvervsaktive alder blevet større. Der er altså kommet flere unge til gruppen, end der er ældre, som har forladt den. Denne demografiske udvikling har givet Danmark mulighed for et løft i arbejdsstyrken på 117.000 personer. Et antal personer som i væsentligt omfang kunne løse den aktuelle mangel på arbejdskraft.

...men det er blevet vendt til et tab på 20.000

Mulighederne er dog blevet forspildt, hvilket bidrager til, at der aktuelt mangler 58.000 medarbejdere på arbejdsmarkedet. I stedet har blandt andet nye velfærdsordninger reduceret erhvervsdeltagelsen så meget, at i stedet for en vækst i arbejdsstyrken, så er den faldet med 20.000 personer i de sidste 20 år, jf. figur 15.

Figur 15



Erhvervsdeltagelsen falder for mænd ...

Det er særligt mænds erhvervsdeltagelse der er faldet. Fra at 87 pct. af mændene deltog på arbejdsmarkedet i 1981 er det i 2006 faldet til 80 pct. Mænd deltager dog stadig mere på arbejdsmarkedet end kvinder.

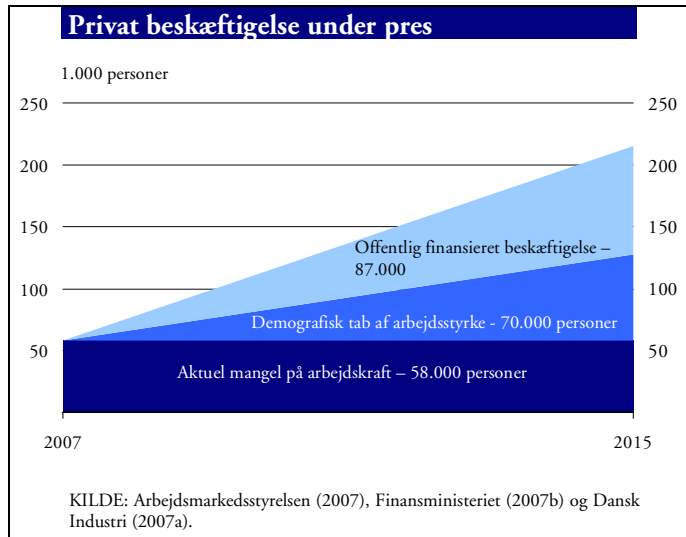
... og indvandrere

En anden forklaring på den lavere erhvervsdeltagelse er et markant fald i andelen af ikke-vestlige indvandrere, der deltager på arbejdsmarkedet.

Tab på 200.000 de næste 8 år

Manglen på arbejdskraft forsvinder ikke foreløbig. Frem til 2015 er der brug for at øge de private virksomheders rekrutteringsgrundlag med mindst 200.000 personer, hvis virksomhederne skal kunne imødekomme den efterspørgsel, der blandt andet er politisk planlagt, jf. figur 16.

Figur 16



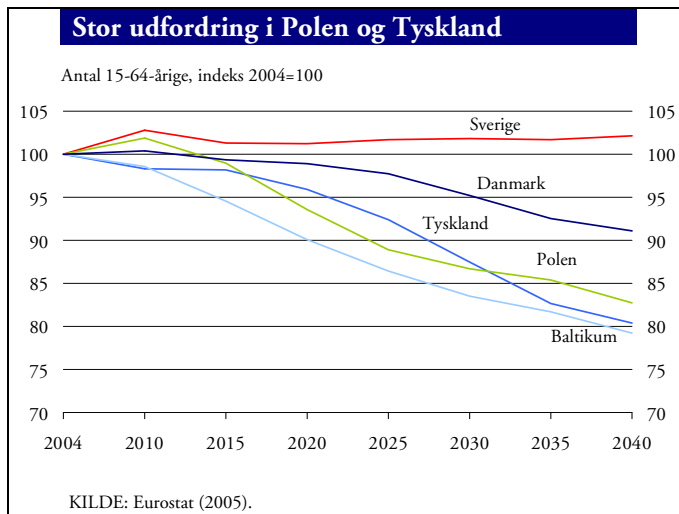
Den demografiske udvikling vil de næste 8 år indebære et tab af arbejdsstyrke på 70.000 personer, og de politiske planer om at udvikle den offentlige sektor vil forøge antallet af offentligt finansierede job med 87.000.

Langsigtet ubalance i de offentlige udgifter

Færre i den erhvervsaktive alder

En væsentlig årsag til den manglende holdbarhed i de offentlige finanser er, at befolkningen i den erhvervsaktive alder bliver mindre. Den udvikling er Danmark ikke alene om. De baltiske lande, Polen og Tyskland vil opleve et større fald end Danmark, mens antallet af 15-64-årige i Sverige vil stige en smule, jf. figur 17.

Figur 17



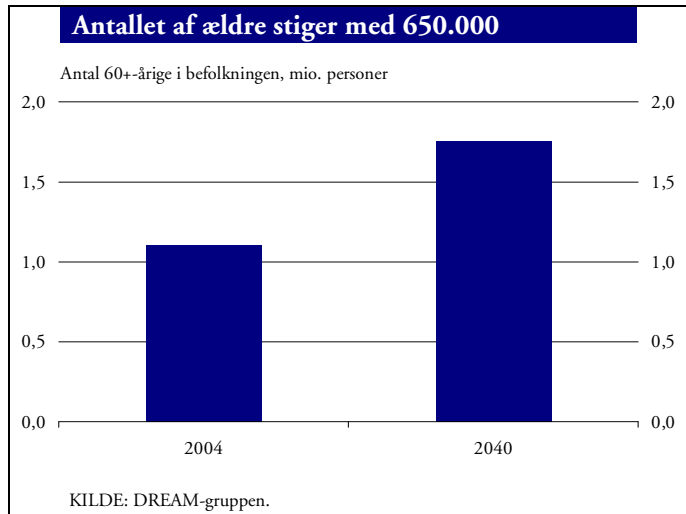
Rekruttering fra Tyskland og Polen vil blive vanskelig

Det faldende antal personer i den erhvervsaktive alder i Danmarks nabolande indebærer, at det på længere sigt kan blive vanskeligt at rekruttere medarbejdere fra disse lande, da de vil være efterspurgt i deres hjemland.

650.000 flere ældre

Samtidig med at befolkningen i den erhvervsaktive alder i Danmark falder, så vokser antallet af ældre i befolkningen markant. Antallet af over 60-årige stiger fra de nuværende 1,1 mio. til næsten 1,8 mio. i 2040, jf. figur 18.

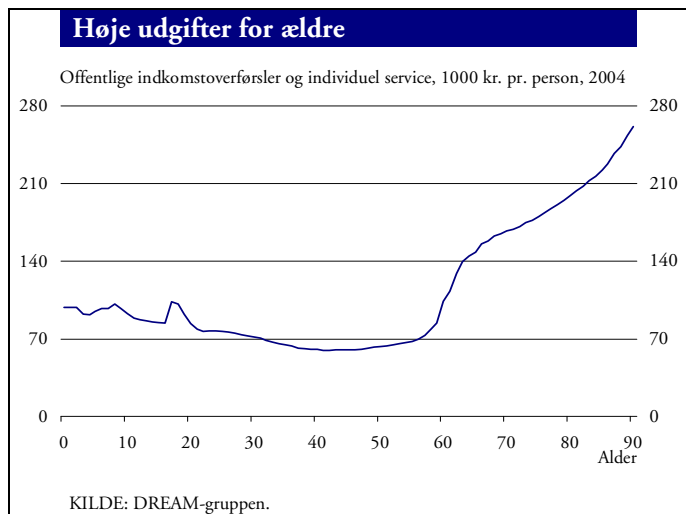
Figur 18



Stigningen i antallet af over 60-årige svarer til hele befolkningen i København, Frederiksberg og Gladsaxe kommuner.

Det er samtidig disse aldersgrupper som trækker mest på velfærdsservice og indkomstoverførsler, jf. figur 19.

Figur 19



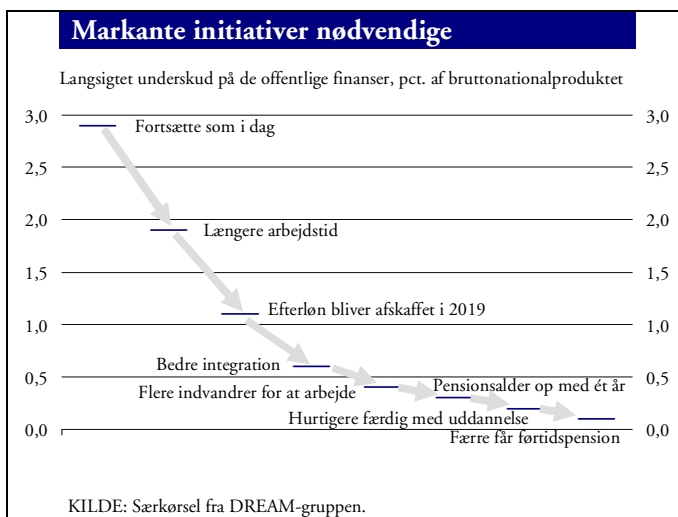
Balance mellem indtægter og udgifter

Hvis der ikke er politisk vilje til at gennemføre store besparelser i de offentlige udgifter eller at øge skatterne markant, er den eneste mulighed at gennemføre reformer, som kan øge beskæftigelsen.

Nødvendigt med omfattende reformer

Reformerne skal være omfattende, hvis de skal sikre den nødvendige balance mellem offentlige indtægter og udgifter på sigt. Eksempelvis vil en afskaffelse af efterlønnen i 2019 løse ca. 1/3 af holdbarhedsproblemet i dansk økonomi, jf. figur 20.

Figur 20



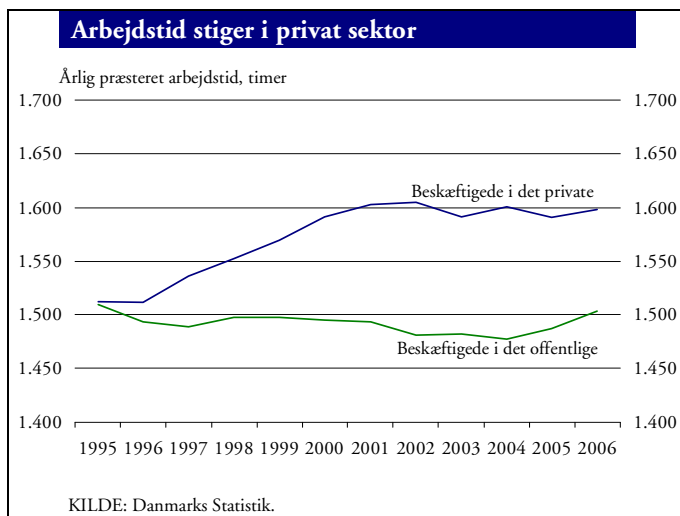
Yderligere 1/3 af holdbarhedsproblemet vil blive løst, hvis f.eks. offentligt ansatte selv betaler frokostpausen og alle beskæftigede arbejder 9 minutter mere pr. dag.

En række andre initiativer, som højere pensionsalder, vil kunne løse resten af udfordringen, og dermed sikre balance mellem offentlige udgifter og indtægter.

Arbejdstiden op i privat sektor – uændret i offentlig

Den årlige arbejdstid har stor indflydelse på det økonomiske holdbarhedsproblem. Men udviklingen i arbejdstid har været meget forskellig i den offentlige og den private sektor. Den årlige arbejdstid var i 1995 den samme i den offentlige og den private sektor. De sidste 10 år er den så steget med næsten 100 timer i den private sektor, mens den har været uændret i den offentlige sektor, jf. figur 21.

Figur 21



Betalt frokost vil få offentligt ansatte på niveau med private

I den private sektor betaler medarbejderne typisk selv for frokostpausen, mens den er betalt i den offentlige sektor. Betalte offentlige ansatte selv for deres frokostpause, og dermed arbejdede 2½ time mere pr. uge, ville det betyde, at arbejdstiden i den offentlige sektor kom på niveau med arbejdstiden i den private sektor.

Så kun nødvendigt at øge arbejdstiden 9 minutter pr. dag

En sådan udvikling ville efterlade et behov for at øge arbejdstiden med 9 minutter dagligt i kombination med de øvrige ændringer, jf. figur 20, for at skabe bæredygtighed i den offentlige økonomi.

Risiko for yderligere udgifter

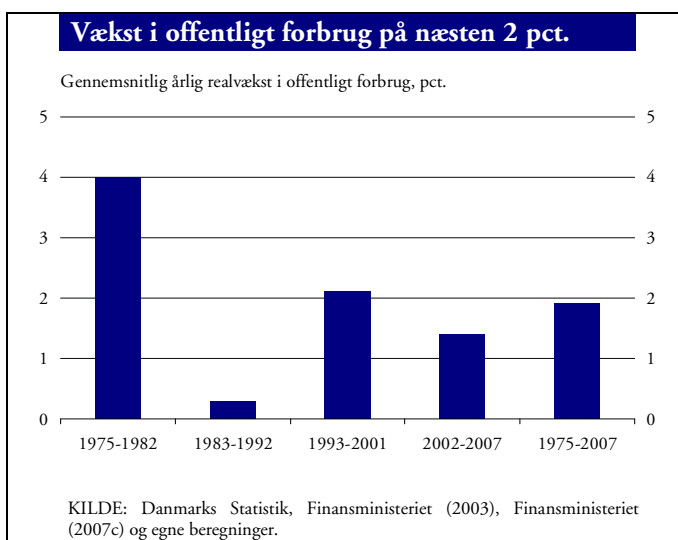
Optimistisk antagelse om vækst i det offentlige

Beregningerne af de langsigtede offentlige udgifter bygger på en række optimistiske antagelser. Der er i hovedscenariet blandt andet lagt til grund, at det vil lykkes at gennemføre en historisk sænkning af væksttempoet i de offentlige udgifter.

Dobbelt vækst de sidste 32 år

I de sidste 32 år har den gennemsnitlige vækst i det offentlige forbrug været 1,9 pct. pr. år, hvilket er mere end dobbelt så højt som forudsat i beregningerne. jf. figur 22.

Figur 22



Under den nuværende regering er det offentlige forbrug reelt steget med 1,4 pct. pr. år, og i Nyrup-regeringens periode var vækst 2,1 pct. I begge tilfælde vækstrater, som ikke harmonerer med at skabe langsigtet balance mellem udgifter og indtægter i den offentlige sektor.